

Agata WOLSKA

Tytoń a zdrowie w działaniach Państwowej Inspekcji Sanitarnej

Tobacco and Health in the activity of the State Sanitary Inspectorate

Oddział Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia, Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, Warszawa

Dodatkowe słowa kluczowe:

nikotyna
 nikotynizm
 profilaktyka palenia papierosów
 zaprzestanie palenia

Additional key words:

tobacco
 nicotine
 smoking prevention
 smoking cessation

Praca ukazuje działania Oddziału Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia w Inspekcji Sanitarnej w obszarze profilaktyki antytytoniowej, podejmowane podczas realizacji Programu Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce. Powiatowe pioniry oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia na terenie Mazowsza stosują w swej pracy wiele form działań, by zachęcić do rzucenia palenia: edukację w szkołach, kontrole zakładów pracy, dystrybucję materiałów edukacyjnych oraz organizację przedsięwzięć edukacyjnych dla społeczności lokalnych z zakresu prewencji antynikotynowej, etc. Współpraca z wieloma instytucjami rządowymi i pozarządowymi gwarantuje wysoką jakość działań z zakresu oświaty zdrowotnej w omawianym obszarze.

This paper presents the activity of the Department of the Health Education and Health Promotion in the Sanitary Inspectorate in area of nicotine prevention, undertaken during the implementation of the National Program of the Reducing the Health Effects of the Smoking in Poland. The local sections of the health education and health promotion on Mazovia use different forms of activity to encourage quitting smoking: education in schools, working places' monitoring, distribution of the educational leaflets and flyers, public actions for local communities on smoking prevention, etc. Cooperation with a lot of the governmental and non-governmental institutions guarantees the high quality of the health education's activities in this field.

Uzależnienie od nikotyny jest istotnym problemem społecznym w Polsce. Podejmowanych jest wiele działań na rzecz zmniejszenia skali palenia tytoniu [1]. Jednym z głównych realizatorów takich działań jest Państwowa Inspekcja Sanitarna, która od 2007 r. koordynuje narodowy Program Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce. Jego głównym celem jest zmniejszanie zachorowań, inwalidztwa i zgonów wynikających z palenia tytoniu (chOROBY układu krążenia, oddechowego, nowotwory itp.) poprzez zmniejszenie ekspozycji na dym tytoniowy [5]. Realizowane są działania w kierunku:

- Zwiększenia odsetka osób, które nigdy nie wypaliły żadnego papierosa wśród: dzieci i młodzieży – obecnie ok. 65% oraz ludzi wchodzących w dorosłe życie grupa docelowa 20-29 lat: mężczyźni – obecnie ok. 45%, kobiety – obecnie ok. 64%
- Zwiększenia odsetka młodzieży w wieku 16-19 lat, która zaprzestaje palenia – obecnie ok. 5%
- Zmniejszenia odsetka codziennych palaczy tytoniu, w wieku powyżej 20 lat: dorośli mężczyźni – obecnie ok. 34%, dorośli kobiety – obecnie ok. 23%
- Zmniejszenia odsetka osób (szczególnie kobiet w ciąży) ekspozowanych na działanie dymu tytoniowego w miejscach użyteczności publicznej (obecnie ok. 30%)
- Zmniejszenia zawartości toksycznych substancji w wyrobach tytoniowych sprzedawanych na polskim rynku.

Przed realizatorami Programu Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce stoją następujące zadania w 2009 r.:

- Zmiana klimatu społecznego i zachowań w stosunku do palenia tytoniu poprzez wielopłaszczyznowe populacyjne działania edukacyjno-interwencyjne oraz szkoleniowe.
- Nadzór organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej nad wyrobami tytoniowymi oraz prowadzenie badań monitoringowych i urzędowej kontroli zawartości substancji szkodliwych dla zdrowia w wyrobach tytoniowych wprowadzanych do obrotu handlowego na terytorium Polski.
- Zapobieganie paleniu tytoniu przez dzieci i młodzież oraz programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży propagujące modę na niepalenie.
- Realizacja programu profilaktyki antytytoniowej w zakładach opieki zdrowotnej.
- Ograniczanie rozpowszechniania palenia tytoniu jako czynnika ryzyka chorób i działania w zakresie promocji zdrowia w środowiskach żołnierzy zawodowych, pracowników wojska i ich rodzin.
- Zmiana klimatu społecznego i zachowań w stosunku do palenia tytoniu wśród funkcjonariuszy i pracowników służby więziennej oraz osób osadzonych w zakładach penitencjarnych.
- Ograniczenie palenia tytoniu w środowisku funkcjonariuszy służb resortu spraw wewnętrznych i administracji.

Adres do korespondencji:

Dr Agata Wolska
 Oddział Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia
 Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna
 02-365 Warszawa, ul. Nowogrodzka 82
 Tel. (+22) 432 10 02
 e-mail: promoczazdrowia@wsse.waw.pl

- Wyeliminowanie ekspozycji na dym tytoniowy w miejscach użyteczności publicznej, w wybranych obszarach chronionych i w miejscach pracy.

- Kontrolowanie przestrzegania zakazu reklamy i promocji wyrobów tytoniowych.

- Prowadzenie działań sprzyjających ograniczeniu konsumpcji wyrobów tytoniowych.

- Harmonizacja przepisów prawa dotyczących ograniczania palenia tytoniu z wymogami UE, standardami WHO (implementacja „Ramowej Konwencji na Rzecz Ograniczania Palenia Tytoniu” – *Framework Convention on Tobacco Control*) i sytuacją epidemiologiczną w kraju.

- Działalność Telefonicznej Poradni Pomocy Palącym [5].

Piony Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia z 38 Powiatowych Stacji Sanitarно-Epidemiologicznych na terenie województwa mazowieckiego podejmują się określonych zadań w ramach realizacji Programu Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce:

1. Organizowane są obchody „Światowego Dnia bez Tytoniu”,

2. Organizowane są obchody „Światowego Dnia Rzucania Palenia Tytoniu”,

3. Realizowana jest ogólnopolska kampania społeczna „Młodość wolna od papierosa”,

4. Wdrożono pilotażową wersję programu profilaktycznego dla dzieci w wieku przedszkolnym „Czyste powietrze wokół nas” (program objął 250 placówek, co stanowi 10% przedszkoli na terenie województwa mazowieckiego),

5. Organizowane są przedsięwzięcia edukacyjne dla społeczności lokalnych Mazowsza koncentrujące się na promocji środowiska wolnego od dymu tytoniowego,

6. Monitorowane jest przestrzeganie przepisów Ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (kontrola obiektów),

7. Monitorowane są działania antytytoniowe, podejmowane na terenie Mazowsza przez podległe placówki, z którymi podejmowana jest systematyczna współpraca (łącznie 1 668 placówek oświatowo-wychowawczych i 734 placówki służby zdrowia)

8. Przeprowadzana jest dystrybucja materiałów edukacyjnych, wyprodukowanych przez ekspertów z Centrum Onkologii w Warszawie.

W ramach realizacji ww. zadań w 2008 roku przeprowadzono szkolenia (4 dla 83 osób) i narady (2 dla 53 osób) dla specjalistów ds. oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia z Powiatowych Stacji Sanitarно-Epidemiologicznych, szkolnych koordynatorów działań - nauczycieli, pedagogów, pielęgniarek środowiska szkolnego, właścicieli zakładów pracy; poradnictwo metodyczne (363 porady) skierowane do Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych, pracowników pionu Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia, dyrektorów placówek nauczania i wychowania, przedstawicieli placówek służby zdrowia, zakładów pracy, Urzędów Gmin i Miast, ośrodków kultury; przeprowadzane są pogadanki (49 dla 959 osób) dla uczniów, przedszkolaków, nauczycieli. Działania te wzmacniane były poprzez między innymi: ekspozycje wizualne

(33 dla ok. 1 530 osób) dla uczniów, rodziców, nauczycieli, pracowników szkół, interesantów Powiatowych Stacji Sanitarно-Epidemiologicznych; imprezy masowe dla społeczności lokalnych, organizację punktów informacyjno-konsultacyjnych (4 punkty odwiedziło ok. 450 osób). Przeprowadzono 10 - krotnie akcje badań lekarskich, z których skorzystało 945 osób – uczestników imprez lokalnych i szkolnych (spirometria, poziom tlenu w wydechym powietrza, ciśnienie tętnicze, poziom glukozy, cholesterolu we krwi, BMI).

Ponadto przez cały rok 2008 pracownicy oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia w województwie mazowieckim dystrybuowali materiały edukacyjne z tej tematyki: 562 plakaty, 1140 ulotek, 225 broszur, otrzymanych z Centrum Onkologii w Warszawie. Odbiorcami tych materiałów byli: koordynatorzy działań w placówkach oświatowo - wychowawczych, uczniowie i ich rodzice, studenci, personel i pacjenci ZOZ, pracownicy i interesanci urzędów, klienci hipermarketów i pubów, podróżni [6]. W ramach monitorowania przestrzegania Ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych [4] przeprowadzono 28 836 kontroli w zakładach pracy (co stanowi 58,23% placówek w stosunku do liczby zakładów pracy w woj. mazowieckim), w wyniku których stwierdzono, że:

- zakaz palenia tytoniu jest przestrzegany w 27 033 zakładach pracy, co stanowi 93,7% zakładów objętych nadzorem,

- zakaz palenia tytoniu nie jest przestrzegany w 1 834 zakładach pracy, co stanowi 6,4% zakładów objętych nadzorem,

- zakaz palenia tytoniu nie jest przestrzegany w 1 803 zakładach pracy z powodu: nieznanego prawa (16,0% zakładów, w których zakaz palenia nie jest przestrzegany), tolerancyjności pracodawcy (75,8% zakładów, w których zakaz palenia nie jest przestrzegany), z innych powodów (8,2% zakładów, w których zakaz palenia nie jest przestrzegany).

Warto także zwrócić uwagę na program przedszkolnej edukacji antytytoniowej pt. „Czyste powietrze wokół nas”, który został objęty honorowym patronatem Minister Edukacji Narodowej, Stowarzyszenia na Rzecz Dzieciństwa Wolnego od Tytoniu, Rzecznika Praw Obywatelskich a także Rzecznika Praw Dziecka. Został on opracowany przez zespół ekspertów zajmujących się problematyką tytoniową i jest odpowiedzią na stale obniżający się wiek dzieci eksperymentujących z tytoniem oraz powszechnym biernym narażeniem na dym tytoniowy już od momentu poczęcia [2].

Program ma charakter profilaktyczny i jest pierwszym etapem nabywania wiedzy na temat szkodliwości dymu tytoniowego. Jego głównym celem jest wykształcenie u dzieci świadomej umiejętności radzenia sobie w sytuacjach, w których inne osoby palą przy nich papierosy oraz wzrost wiedzy rodziców w zakresie ochrony dzieci przed ekspozycją na dym tytoniowy. Program ma również za zadanie wykształcić u dzieci umiejętności rozpoznawania różnych źródeł dymu, zwiększyć wrażliwość dzieci na szkodliwość dymu papierosowego, a także podnieść poziom wiedzy na temat skutków

palenia papierosów. Program skierowany jest do dzieci w wieku 5-6 lat uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach oraz ich rodziców i opiekunów [3].

Odbiorcami zadań realizowanych w ramach Programu Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce są: dyrektorzy przedszkoli i szkół podstawowych, uczniowie, rodzice, kadra pedagogiczna, studenci, lokalne społeczności, lekarze rodzinni, pielęgniarki, pacjenci publicznych i niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej, kobiety planujące ciążę, żołnierze i kadra dowódcza, osadzeni w zakładach penitencjarnych, odbiorcy lokalnych mediów.

Podjęmowane działania są realizowane przez pracowników pionu Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia oraz innych pionów, dyrektorów placówek nauczania i wychowania, pielęgniarki szkolne, uczniów i studentów, personel więziennictwa i służb mundurowych.

W działaniach podejmowanych na taką skalę istotna jest współpraca z innymi partnerami, którymi są: Centrum Onkologii – Instytut w Warszawie, Ministerstwo Edukacji Narodowej, wojewódzkie i powiatowe stacje sanitarno-epidemiologiczne w całym kraju, Biuro Światowej Organizacji Zdrowia w Polsce, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Instytut Matki i Dziecka, publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, władze samorządowe i lokalne, ośrodki kultury, dyrekcje szkół i przedszkoli, organizatorzy letniego wypoczynku, organizacje pozarządowe, środki masowego przekazu i inni.

Podsumowując, warto zwrócić uwagę, że powyższa tematyka jest przyjmowana przez odbiorców z bardzo dużym zainteresowaniem. Placówki oświatowo-wychowawcze chętnie realizują profilaktykę antytytoniową, m.in. poprzez autorskie programy edukacyjne, wpisane do Szkolnego Programu Profilaktyki. Do programu „Czyste powietrze wokół nas” zostało wstępnie zgłoszonych 370 przedszkoli, w których funkcjonuje 670 oddziałów, z tej puli w pierwszej edycji udział weźmie 250 placówek z ok. 300 oddziałami.

Widać potrzebę rozszerzenia działań w środowiskach lokalnych, co wytycza szereg nowych zadań skierowanych do coraz szerszego grona odbiorców.

Piśmiennictwo

1. **Zatoński W., Przewoźniak K.:** Palenie tytoniu w Polsce: postawy, następstwa zdrowotne i profilaktyka, Centrum Onkologii-Instytut Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawa 1999.
2. **Biuro Światowej Organizacji Zdrowia w Polsce:** Stan zagrożenia epidemią palenia tytoniu w Polsce, Warszawa 2009.
3. **Szyborski J., Zatoński W., Juczyński Z. et al.:** Czyste powietrze wokół nas. Program przedszkolnej edukacji antytytoniowej, Państwowa Inspekcja Sanitarna, Warszawa 2008.
4. **Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych.**
5. **Program Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce na lata 2008 - 2011.**
6. **Sprawozdania opisowe z realizacji Programu Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce w roku 2007 i 2008 opracowane przez Oddział Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia Wojewódzkiej Stacji Sanitarно - Epidemiologicznej w Warszawie.**